

FUNERAL

FUNERAL, pres del ll. *fūnerālis* 'pertanyent a un funeral', derivat de *fūnus*, -ēris, 'funeral, cerimònia fúnebre'. □ 1.ª doc.: S. XIV [Corbatxo]. Del plural llatí *fūnerālia*: *fūnerālīs* [1392] o *funeralla* [1393] o *funerāries* [1386].

DERIV.: *Funerari*.

Fúnebre [Lacav.], ll. *funēbris*, altre derivat de *funus*; *funebros*.

Funest [1695, Lacav.], ll. *funestus* 'funerari', 'funest': «*Funest* amor, planter d'espines, / estrella morta, sense llum: / els teus cordials foren metzines, / alé de mort el teu perfum», Coromines (*Termes*, O. C., 1328); *funestar*, *funestedit*.

Fungible, *fungibilitat*, V. *funció* *Fungiforme*, *fungós*, *fungositat*, V. *fung*

FUNICLE, pres del ll. *funiculus* 'cordó, cordeta', dimin. de *funis* 'corda'. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta* (*funicul*).

DERIV.: *Funicular* [Lab. 1864]. Duplicat popular sembla ser el cerdà *funill*. De *funis* 'corda, cordó' es deriva el nom de planta científica *funaria*, d'on la classe botànica de les *funariàcies*.

CPT.: *Funifer*. *Funàmbul* [Lab. 1864], ll. *funambulus* id., compost amb *ambulare* 'caminar': «faig del temps una corda / de *funàmbul*: m'ajuden / la rialla, la dalla / ---», Espriu; *funambulisme*. *Funambulesc*.

Funs, V. *fins* *Funyador*, *funyar*, *funyir*, V. *fonyar*

FUR, del ll. *fōrum* 'recinte sense edificar', 'la plaça pública', 'la vida pública i judicial', 'els tribunals de justícia', i en baix llatí 'preu a què es ven una cosa', i sobretot, 'lleis de la justícia'; però no està ben explicat per què en català s'és convertit en *fur*: potser a causa d'un plural *fōrī*, o més aviat per adaptació de l'arag. ant. *fuoro* = *fuero*. □ 1.ª doc.: c. 1150.

En un doc. escrit entre 1131 i 1162 consta d'un senyor que quelcom és «del seu *fur*» (*BABL* VII, 109) o sigui 'de la seva jurisdicció' o 'privilegi'.

En el període arcaic lluiten i rivalitzen les dues formes: *fur* i la forma *for*, regular fonèticament, i el significat del mot oscil·la entre l'aspecte jurídic i l'econòmic, tots dos ben explicables si pensem en l'expressió «drets que es paguen per una cosa», però també perquè ja en llatí tardà s'havia bifurcat el descabdellament del sentit del mot en una direcció i l'altra: des de la plaça pública al 'mercat' (d'on 'preus') i des dels 'tribunals' al 'dret' i 'jurisdicció' i 'privilegi'. «Io dix que io no i avia ag<u>isat *for*» = 'no m'hi daven un dret equitatiu' en un doc. de la Conca de Tremp de 1242, i en el mateix «devie a Blachet 3 sols. de *for* per l'acapte del vispe» (PPujol, *DocsVgUrg.*, 8.13, 8.34), o sigui els drets o preu que ha hagut de pagar per les adquisicions del bisbe.

Com més va més es va marcant en aquesta parau-la el predomini de la forma amb *u*, i del sentit jurídic: «renunciem a totz dretz --- e a *fur* e a costum», a. 1290; «la endegés de dret o de *fur*», a. 1295 (Mar-

tín Duque, *Docs. de Ovarra*, 186.20, 187.25); també, però, sembla notar-se que *fur* predomina més de pressa en les fonts occidentals i *for* resisteix més en les del NE.: en els docs. ross. aplegats per l'*InuLC*, *for* es troba encara en els anys 1358, 1394 i 1473, i si bé hi ha tendència creixent a reservar aquesta variant per a l'acc. econòmica, en part es tracta encara del de llei, ben clar en el de 1358; així mateix en el Cartoral de Vfr. de Conflent, de 1324: «En Pere rei d'Aragó --- lausa e conferma als ditz homes <de Vfr.> totz privilegs e totes costums e totz *fors* e usatges»; en canvi l'*InuLC* només troba *fur* a partir de 1367 i encara, en el primer cas, es tracta dels *Furs de València*.

També en els textos literaris coexistien els dos cotsats semàntics, i un d'ells s'estenia a alguns altres matisos i locucions: «si --- no la vendrà o no la haurà venuda al *for* de la terra, segons que semblant roba de aquella valia en aquell loc ---», *Consolat* (cap. 234, ed. Pard., p. 312), i en el mateix codi es presenta per altra banda amb un abast molt abraçador, d'ample sentit abstracte, que pot fer al·lusió alhora a l'aspecte econòmic i al jurisdiccional: «si lo senyor de la nau haurà feta leixa ['rebaixa'] d'aquell nòlit als dits mercaders, qui hauran descarregada la major part, --- per aquella manera e de aquell *for* de aquells primers, sien posats tots los altres mercaders» (§ 59, p. 108).

En Llull tenim la forma *for*, ben sovint encara, en tots dos sentits, i assegurada per la rima: «si lo Concili ha son *for* / temprança gran serà'l tresor, / car tot serà vestit d'or / e de virtuts e de bon cor», «que'l Papa dó gran perdó / ab gran tresor, / car l'un e l'altre han lo *for*, / e mal hi mor» (on *mal* és substantiu, no adverbi, com ens mostra la tornada «Senyor Déus, pluja, / perquè'l *mal* fuja / car pecat puja»). A base del qual entendrem un altre passatge on el text no està ben establert, però la presència de *for* no ofereix dubte ni n'ofereix que en aquest el mot hi té el sentit de 'preu' o 'mercadeig': «en concili no façats *for* / per argent, castell ne per or: / temets-ho, com senys i mor: / car, si havets bo e gran cor, / ah, què diran / juseu, sarraí, cristian, / tartres e mant!»¹ (*NCL* III, 41.734, 18.385, 113.15).

En els textos posteriors va preponderant més el sentit legal o legislatiu, almenys en la variant *fur*, mentre que *for* persisteix en accs. econòmiques o generalitzades: entre aquestes hem de comptar alguna locució on el sentit queda abstracte, a *tot for* 'a tot serho' ('amb gran abast'): «Judes fajá sovén plorar / lo fiyl del rey / --- / la regin' avja gran dolor / e irada fon a *tot for*» (*Lleg. Rims. Sevilla*, v. 119); altrament *fur*: «ab aquls *furs* e custums que eren en temps dels almohades», Jaume I (Ag., 356); el 1295 es negocia que el nostre sobirà «no serà tengut de retre Sicília, mas desepararà aquela, e vedarà que les seus gens no-y vagen, aytant com porà segons *furs* e usança de la sua terra», Finke (*Acta Arag.* III, 35); en Eiximenis sovinteja el *fur* «legislatiu»: «la lei e lo *fur* de la terra», «observança de les leis e *fur* e de bones ordinations», «havets-vos a regir per *furs* especials vostres», i només li trobem *for* quan és ben abstracte, encara